Dnro 001/81/2022

Pasi Sorjonen

27.9.2022

Eduskunta
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

Lausuntopyyntönne 20.9.2022

HE 154/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023

Akava ry kiittää mahdollisuudesta lausua otsikkoasiassa.

Suomen taloutta uhkaa ainakin lyhyt taantuma

Valtion talousarvioesitys vuodelle 2023 nojaa valtiovarainministeriön tuoreeseen talousennusteeseen, jonka mukaan Suomen talous kasvaa 1,7 prosenttia vuonna 2022 (koska vuoden alkupuolisko oli yllättävän vahva) ja 0,5 prosenttia vuonna 2023. Edellä mainitut kasvuennusteet sisältävät oletuksen, että jossain vaiheessa vuoden jälkipuoliskolla sekä kenties myös vuoden 2023 alussa kokonaistuotanto supistuu ja Suomi ajautuu lyhyeen taantumaan. Työttömyysasteen aleneminen pysähtyy ja työllisyysasteen nousulle käy samoin. Vuonna 2023 työttömyyden arvioidaan kohoavan hieman ja työllisyyden vastaavasti heikkenevän. Riskit painottuvat jonkin verran enemmän ala- kuin yläsuuntaan.

Talousarvioesityksen pohjana oleva talousennuste on näkemykseltään melko valtavirtainen kesän jälkeen julkaistujen ennusteiden joukossa. Maailmantalouden näkymät ovat heikentyneet uudelleen. Venäjän käymä sota, energiakriisi ja jyrkkä hintojen nousu pitävät yllä epävarmuutta ja heikentävät Euroopan näkymiä. Kaikki tämä väistämättä jarruttaa myös suomalaisten yritysten kohtaamaa kysyntää vientimarkkinoilla. Nopeana laukkaava inflaatio nakertaa kotitalouksien ostovoimaa, josta myös nousevat korkomenot nappaavat oman osansa. Niinpä yksityisen kulutuksen odotetaan yltävän vain vaimeaan kasvuun.

Työmarkkinoiden heikentymisestä on nähtävissä ensimmäisiä merkkejä

Työllisyysasteen trendiluku oli elokuussa 73,6 prosenttia. Tilastokeskuksen tuoreiden tietojen mukaan työllisyysaste on vakautunut tuolle tasolle jo helmikuusta lähtien. Työttömyysaste saavutti pohjansa huhtikuussa ja on kohonnut sen jälkeen.

Työ- ja elinkeinoministeriön tiedot kertovat, että työttömien määrä (ilman lomautettuja) on viime kuukausina vakautunut tasolle, joka on korkeampi kuin ennen koronapandemian alkua. Hyvä uutinen on, että

pitkäaikaistyöttömyys vähenee edelleen ja edellytykset tämän suotuisan kehityksen jatkumiselle ovat hyvät myös lähikuukausina. Huono uutinen on, että alle vuoden mittaiset työttömyydet ovat kääntyneet nousuun. Tämä johtuu erityisesti siitä, että 3-6 kuukauden ajan työttömänä olleiden määrä on kasvanut huhtikuusta saakka. Näyttää siltä, että erityisesti lyhyet työttömyysjaksot ovat alkaneet pitkittyä.

Korkeakoulutetuilla myös alle 3 kuukauden työttömyydet ovat kääntyneet nousuun. Tämä saattaa enteillä työttömyyden suunnan muutosta laajemminkin.

Julkinen talous ei ole kestävällä pohjalla

Suomen talous elää juuri nyt todennäköisesti korkeasuhdanteen huippua. Hyvän työllisyyden, verraten ripeän talouskasvun, koronatoimien päättymisen sekä työeläkerahastojen ylijäämän ansiosta julkisyhteisöjen alijäämä kokonaisuutena supistuu kuluvana vuonna. Jyrkkä hintojen nousu vauhdittaa merkittävästi BKT:n arvon kasvua, minkä ansiosta julkisen velan BKT-suhde alenee odottamattoman paljon.

Valtionhallinnon, paikallishallinnon ja hyvinvointialueiden yhteenlaskettu alijäämä pysyy kuitenkin suurena. Se on noin 7,3 mrd. euroa vuonna 2022, 10,1 mrd. euroa vuonna 2023 ja 10,4 mrd. euroa vuonna 2024. Velan BKT-suhde alkaa kasvaa uudelleen vuodesta 2023 lähtien. Julkisen talouden takausvastuiden kasvu on riski.

Valtiovarainministeriö toteaakin katsauksessaan, että pidemmällä aikavälillä julkinen talous ei ole kestävällä pohjalla, koska sen menot ja tulot ovat rakenteellisesti epätasapainossa mm. väestön ikääntymisen johdosta. Akava on systemaattisesti korostanut aivan samaa aikaisemmissa lausunnoissaan.

Katseet tulee kääntää talouden kasvukyvyn vahvistamiseen ja julkisen talouden tervehdyttämiseen. Julkista taloutta koettelevia kriisejä tulee jatkossakin ja niiden varalle pitää varautua keräämällä hyvissä ajoin riittävät puskurit.

Olisi hyvä saada aikaan sellainen suunnitelma julkisen talouden tervehdyttämiseksi, johon keskeiset puolueet voisivat sitoutua kahden vaalikauden ajaksi.

Talouspoliittisten toimien arviointia valikoidusti

1. Akava kiittää talousarvioesityksen lisäpanostuksia tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä vuodesta 2023 alkaen verotuksessa käyttöön tulevaa yritysten tutkimus- ja kehittämistoiminnan lisävähennystä. Nämä toimet ovat keskeinen osa TKI-investointien tukemista niiden nostamiseksi kohti neljää prosenttia bruttokansantuotteesta. Tällaisia toimia tarvitaan, jotta tuottavuuden

nousua ja kansantalouden tulontuottokykyä sekä julkisen talouden kestävyyttä voidaan parantaa pidemmällä aikavälillä.

2. Venäjän hyökkäyssota on muuttanut Suomen turvallisuusympäristöä. Menojen lisäykset maanpuolustukseen, raja- ja kyberturvallisuuteen sekä huoltovarmuuteen ovat välttämättömiä.

3. Ansiotuloveroperusteisiin tehdään indeksitarkistus kaikilla tulotasoilla. Sillä tavoitellaan sitä, että verotus ei kiristyisi verojärjestelmän progressiivisuuden ja yleisen ansiotason nousun seurauksena.

Ansiotuloverotuksen tulorajojen ja vähennysten indeksikorotuksen (erinomainen käytäntö) on aikaisemmin määrittänyt se, kumpi on suurempi, ennakoitu ansiotason nousu tai inflaatioprosentti. Jälkikäteen katsottuna vuoden 2022 indeksikorotus (3 prosenttia) on jäänyt hyvin vaillinaiseksi, kun kuluttajahintojen nousu näyttää kohoavan 6-7 prosenttiin.

Jos henkilön ansiotulot ovat kohonneet 6 prosenttia, ansiotulojen verotus on kiristynyt, vaikka reaalitulot eivät ole kasvaneet. Jos henkilön ansiotulot ovat kohonneet 3 prosenttia, hänen reaalitulonsa ovat supistuneet 3–4 prosenttia, mutta verotus pysynyt ennallaan.

Valtaosalla suomalaisia palkan ostovoima on heikentynyt vuonna 2022, koska kuluttajahinnat ovat kohonneet enemmän kuin tulot. Sen lisäksi myös useimpien suomalaisten reaalitulojen verotusta on kiristetty puutteellisten inflaatiotarkistusten vuoksi. Tätä ei varmaankaan ole suunniteltu, vaan tähän on ajauduttu. On hieman kummallista, että samalla kun reaalitulojen verotuksen annetaan kiristyä ja kuristaa kotitalouksia, mietitään tapoja kasvattaa tulonsiirtoja, joilla auttaa ostovoiman heikkenemisestä kärsiviä kotitalouksia. Indeksitarkistuksen korottaminen kesken vuoden olisi ollut nopea ja näppärä tapa auttaa kotitalouksia heidän ahdingossaan.

Vuoden 2023 osalta pitää varmistua siitä, että veroperusteisiin tehtävä indeksitarkistus takaa sen, että reaalitulojen verotus kevenee, kuten normaaleina vuosina on tapana. Indeksitarkistus saisi olla riittävän suuri, jotta se kompensoisi reaalitulojen verotuksen kiristymistä vuonna 2022. Tämä olisi elvyttävää finanssipolitiikkaa, joka sopisi hyvin ennakoituun suhdannetilanteen heikkenemiseen.

Akava ry:n puolesta

Pasi Sorjonen
pääekonomisti